

KOLL PÅ LAGEN

INSPIRATIONSSKRIFT

För dig som vill använda metodmaterialet
Koll på lagen junior

Olagligt?

Lagligt?

Byrån mot diskriminering i Östergötland

© 2026

Denna inspirationsskrift har tagits fram i projektet **KOLL PÅ LAGEN JUNIOR** – ett projekt av Byrån mot diskriminering i Östergötland med stöd från Allmänna arvsfonden (2024-2026).

Utgivare

Byrån mot diskriminering i Östergötland

Metodmaterial

Inspirationsskriften och metodmaterialet går att ladda ned på:
kollpalagen.se/junior

Hemsida

Mer information och material [🔗 kollpalagen.se/junior](https://kollpalagen.se/junior)

Mer om byrån [🔗 diskriminering.se](https://diskriminering.se)

3

FÖRORD

Hälsning från projektledaren

5

BARNENS TANKAR

Läs olika kommentarer och berättelser från barnen

7

MATERIALET

Om metodmaterialet och hemsidan

9

VAD SÄGER VUXNA?

Statistik och kommentarer från vuxna som använt materialet

13

INTERVJU MED LÄRARE

Läs om hur materialet används i skola

15

INTERVJU MED FRITIDSLEDARE

Läs om hur materialet används på en fritidsgård

17

INTERVJU MED FÖREBYGGARTEAMET

Läs om hur materialet används av Förebyggare

19

ANVÄNDNING I OLIKA SLAGS VERKSAMHETER

Få inspiration på hur du kan använda metodmaterialet

21

KONTAKT & INFO

Om Byrån mot diskriminering i Östergötland

Från barnen & FÖR BARNEN

Att prata med barn om lagar och rättigheter är svårt, men viktigt! Koll på lagen junior är skapat med och för barn och ger både barn och vuxna kunskap, redskap och ett språk.

Syftet med Koll på lagen junior är att barn, 6-12 år, ska få kunskap om lagar, rättigheter och skyldigheter. Vi vill göra lagen tillgänglig och begriplig för yngre barn så de kan agera om de blir utsatta för brott eller kränkningar, men även i brottsförebyggande syfte för att de omedvetet inte ska begå brott.

Att prata om lagar, utsatthet och kränkningar kan väcka känslor, minnen och insikter hos barnen som vi vuxna behöver vara beredda på att lyssna till, ta på allvar och fånga upp. Att få ett språk och kunna uttrycka sig kring lagar, rättigheter och utsatthet är ett viktigt steg för att kunna stå upp för sig själv och andra.

Målgruppen har varit involverad i alla delar av framtagandet av materialet. Fallen vi lyfter kommer från barnen, filmmanus har reviderats av barnen, många formuleringar kommer från barnen, alla övningar har testats många gånger och vår maskot Junior kommer från barnens teckningar som slagits ihop och blivit vår fina Junior.

I projektet har vi vi lärt oss väldigt mycket av barnen, inte minst vilka funderingar de bär på och vilket stöd de behöver från vuxenvärlden. Koll på lagen junior är framtaget utifrån den kunskap vi fått från barnen och är tänkt att få fungera som ett målgruppsnära material att hålla i handen. Koll på lagen junior kommer från barnen och är till för barnen. Kunskap är makt!

Sofia Appelgren

PROJEKTLEDARE

Mobbning kan vara olika saker, till exempel slå och så. Det kan vara många mot en och då känns det jobbigt.

Barn kanske gör olagliga saker för att dom litar på folk för mycket.

Kränkningar är dåligt för om man blir kränkt kan man börja tycka illa om sig själv och göra dumma saker mot sig själv.

Man ska inte lyssna på nån som säger: "Kom, vi slår!".

Det är vanligt att vuxna använder barn i brott för att barn inte kan hamna i fängelse.

Barnens tankar

Under projektet har vi träffat många kloka och reflekterande barn runt om i hela Östergötland. Vi har pratat om lagar, rättigheter, hur en kränkning känns och hur en vet om en hemlighet är bra eller dålig. Här kan du läsa om vad barnen haft att säga.

Flera gånger har en lärare sagt "han" till mig, fast jag sagt att jag vill att de säger "hon".

Min kompis sa "fuck you" till mig när vi bråkade. Jag blev jätteledsen.

Det är mycket skitsnack i skolan. Några elever har sagt fult om min kropp. De skrattade och en spottade på mig.

När jag var på fritidsgården så satt några killar med sina mobiler och då tog de kort på mig.

En kompis till mig blev kallad något rasistiskt för att hon har slöja.

Jag har sett ett klipp från en fotbollsmatch där fansen kallade en mörkhyad spelare något rasistiskt. Det kändes inte bra i magen.

Flera i min klass säger n-ordet rakt ut när de blir arga eller förlorar i ett spel.

Min storebror tror att han kan göra vad han vill för att han är äldre. En gång låste han in mig i mitt rum i flera timmar för han förlorade när vi spelade Fifa.

Materialiet

FILMER

Makt - om grupptryck, mobbning och utpressning.
Tystnad - om kriminalitet och tystnadskultur.

KORTSPEL

Lär er om lagar och rättigheter för unga genom att lösa fall och svara på frågor.

LOPPOR

Tre olika loppor med kluriga fall. Är det lagligt eller olagligt?

FALL

Fallen finns att läsa och lyssna på. Det finns även målarblad, övningar och koppling till lagar.

ÖVNINGAR

Gör en egen lagbok eller testa en heta stolen-övning om grupptryck med mera!

MÅLARBOK

Om diskriminering och att hjälpa sina vänner.

HANDLEDNING

I vår handledning finns all info du behöver - till och med **koppling till läroplanen!** Du hittar den på hemsidan.

www.kollpalagen.se/junior

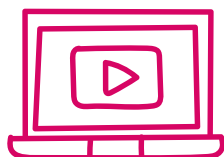

Hemsidan

www.kollpalagen.se/junior

På hemsidan hittar du allt metodmaterial att ladda hem kostnadsfritt. Det finns även handledning till alla övningar, bilagor, presentationer, färdiga lektionsupplägg och mycket mer!

VAD SÄGER VUXNA OM KOLL PÅ LAGEN JUNIOR?

BASERAT PÅ ENKÄTSVAR FRÅN SKOL- OCH FRITIDSPERSONAL I SAMBAND MED UTBILDNING OCH UPPFÖLJNING.

Under projektets gång har vi träffat och utbildat både barn och vuxna i metodmaterialet vi tagit fram. Vuxna vi träffat, som främst arbetar med barn inom skola och fritidsverksamhet, är överlag mycket positiva till utbildningen. Här kan du läsa mer om responsen vi fått av vuxna.

De vuxna lyfter att de fått ny kunskap, nya perspektiv och konkreta verktyg kring lagar, rättigheter, skyldigheter, diskriminering och kränkningar. Flera beskriver materialet som lärorikt och som en ögonöppnare, särskilt kring vad som faktiskt är lagligt och olagligt och hur dessa frågor kan förmedlas till barn på ett enkelt och begripligt sätt.

De uppskattar att materialet är tydligt, elevnära, varierat och lätt att använda, och ser många möjligheter att ta med det direkt in i sina verksamheter. Filmer, spel, kort, loppor, quiz, fall och diskussionsfrågor lyfts som bra sätt att väcka intresse och skapa samtal i olika sammanhang.

Deltagarna ser möjligheter att använda materialet i undervisningen, på fritids, under mentorstid och i skolans värdegrundsarbete. Det har även återkommande väckts idéer om att använda materialet verksamhetsöverskridande, exempelvis genom att ha "veckans fråga/fall/lag" både i skolan, på rasterna och i fritidsverksamheten.

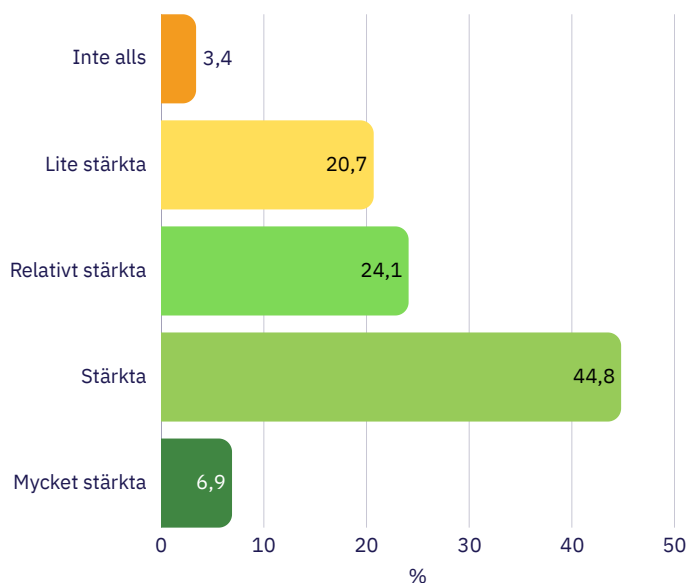
Materialet används både spontant i vardagen och i planerade aktiviteter, exempelvis temaveckor, i undervisning i olika ämnen, i samtal med enskilda barn och för att hantera och hjälpa barn att förstå olika situationer som uppstått. Flera uppskattar också att materialet gör det lättare att ta upp viktiga frågor som annars kan kännas svåra eller onaturliga att prata om.

Sammantaget visar responsen att materialet har gett deltagarna ökad kunskap, inspiration, trygghet och konkreta verktyg för att fortsätta arbeta med lagar och rättigheter tillsammans med barn och unga. Det finns också en tydlig vilja att använda materialet återkommande och integrera det i verksamheternas långsiktiga arbete.

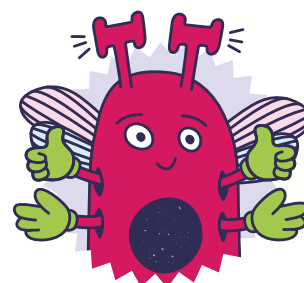
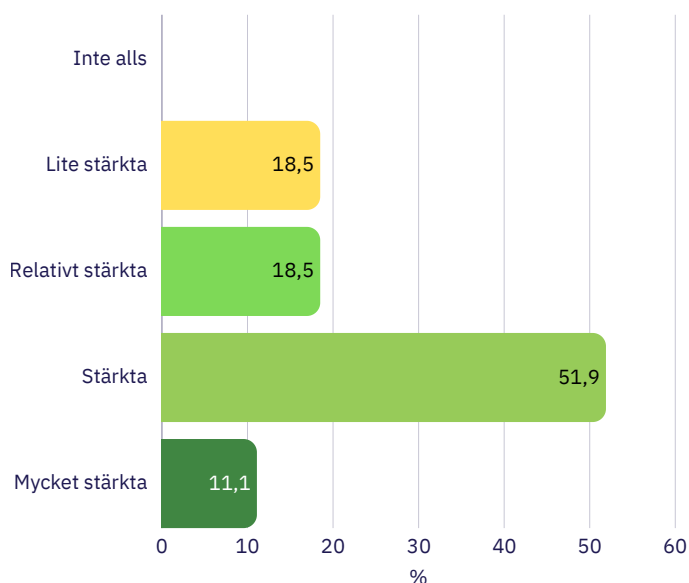

I vilken utsträckning upplever ni att barnens kunskaper kring lagar, rättigheter och vardagsjuridik har stärkts efter att ni använt materialet?

I vilken utsträckning känner du dig stärkt i att prata om lagar och rättigheter med barn efter att du har tagit del av Koll på lagen juniors material och/eller utbildning?

HUR HAR BARNENS KUNSKAPER OM LAGAR OCH RÄTTIGHETER STÄRKTS?

Märker av en medvetenhet i diskussion med eleverna, där de själva kan ge olika exempel.

Under första lektionen visste de ingenting alls om lagar – men vid fjärde lektionen kunde de peka ut saker som är olagliga i filmen Makt. De visade även att de förstod skillnaden mellan lagar och regler.

Eleverna har blivit mer uppmärksamma på vad som är rätt och fel.

De är snabba med att säga vad de redan vet. Och om de behöver fundera har vi gett tid till det. Det har varit en del “Jaha!” eller “Va?! Är det så?” Även en del frågor vi vuxna var osäkra på. Roligt sätt att stärka barnens rättigheter.

De är mer nyfikna på ämnet, ställer frågor o.s.v. Vi kommer fortsätta arbeta mer framöver så det kommer nog öka mer.

FRÅGA TILL VUXNA:

HUR HAR MATERIALET HJÄLP DIG I DITT ARBETE?

Loppan har varit perfekt, då jag har haft fakta att luta mig mot

Genom materialets användning har min upplevelse kring lagar och rättigheter stärkts. Jag har fått större förståelse för det, och vilka lagar och regler som finns.

Det blev mycket lättare att uppfatta hur jag kan formulera och förklara olika lagar på ett roligt och enkelt sätt.

Väldigt uppskattat med tydliga lektionsupplägg som går att använda direkt i klassrummet.

Jag har bättre koll än innan vilket gör att jag känner mig säkrare på svaren och vågar ta upp ämnet mer.

KOLL PÅ LAGEN JUNIOR I SKOLAN

Metodmaterialet har tagits fram för att med enkelhet kunna användas både i och utanför skolan. Vi har träffat en lågstadielärare, "Miriam", som utbildats i materialet och som använder det i sin undervisning.

Miriam har vi träffat flera gånger, både hon och hennes klasser har använt Koll på lagen juniors material och nu vill hon berätta om hur hon upplever det.

Hur skulle du beskriva Koll på lagen junior för någon som aldrig hört talas om det?

-Jag bytte ganska nyligen skola, och jag har tagit med mig Junior dit. När jag lyfter det här projektet och ert sätt att arbeta med mina nya kollegor så blir dom intresserade direkt. Jag brukar prata om att det är ett elevnära material som verkligen fångar elevernas intressen, det är så aktuellt och lockar fram mycket samtal.

Vilka delar av materialet har du använt?

-Vi har jobbat med alla tre teman. Bland annat gjorde vi en liten gemensam lagbok med de olika lagarna som de hade fått skriva om, det tyckte de var kul, speciellt att få se vad kompisarna hade skrivit och ritat och så.

BILD: SOFIA APPELGREN

Hur har det mottagits av barnen? Är det något som känts som att det varit extra roligt, intressant, eller fastnat lite extra?

-Ja, alltså de har pratat väldigt mycket om just vad som är lagligt eller inte lagligt, och vid konflikter på rasterna har det varit ganska lätt att koppla tillbaka till materialet. Det går snabbt också, man märker hur eleverna direkt blir mer medvetna. Flera kollegor har också visat intresse för att arbeta med materialet framöver, för det är verkligen ett jättebra projekt som går att forma så att det passar elever i olika åldrar.

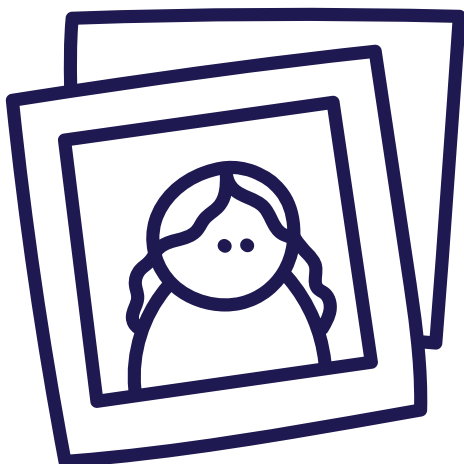
Hur har det mottagits av kollegorna?

-Väldigt positivt. Det märkte jag på förra skolan, vi fick mycket kött på benen. Det är ett väldigt bra material att handplocka och använda direkt. I många fall känns det som att man får sätta ihop sitt egna lilla koncept, men här kändes det att det redan var genomarbetat och lätt att använda.

**Upplever du att barnen fått en större
förståelse för lagar, rättigheter efter att ha
arbetat med projektet?**

-Ja, absolut. De tänker till på ett annat sätt och de kunde ju rätta varandra lite. Att ja, "men det där är inte lagligt" eller "det där är olagligt" och sådär, de blev mer medvetna. Filmerna var väldigt elevnära och det märktes att det väckte många tankar hos eleverna. Där tror jag att det bästa var att de kunde känna igen sig från sina egna erfarenheter.

Begrepp som lagligt eller olagligt var ingenting de tänkte på innan. De blev absolut mer medvetna och just det här med begrepp och ord från projektet märks av.

**Upplever du att du har fått en ökad trygghet
eller kunskap i att kunna prata om lagar och
rättigheter?**

-Ja, det tycker jag. Jag tycker inte att SO-böckerna alltid varit jättebra för det handlar väldigt mycket om lag och rätt och domstol och sådär, men har inte känts elevnära på samma sätt som det här materialet. Det blir svårare att få dom att förstå hur systemet fungerar. Koll på lagen junior ger konkreta exempel och fall som gör det lättare att förstå lagar och rättigheter i praktiken.

”

Jag tycker inte att SO-böckerna alltid varit jättebra för det handlar väldigt mycket om lag och rätt och domstol och sådär, men har inte känts elevnära på samma sätt som det här materialet.

Lärare åk 1-3

BILD: ANDERS BERGSTRAND

Koll på lagen junior på FRITIDSGÅRD

AV SOFIA APPELGREN
MED FRITIDSLEDARE "SANDRA"

För att ett material ska komma till användning på en fritidsgård behöver det vara inspirerande och kännas lustfyllt att använda eftersom barnen är där frivilligt. Det är stor skillnad från lektioner i skolan där barnen inte väljer vad de ska göra själva.

Fritidsledaren och verksamhetssamordnaren "Sandra" använder materialet flitigt.

Hur kom du i kontakt med Koll på lagen junior?

-Jag satt och skrollade Instagram och fick upp Junior, så jag slideade in i DM. På den vägen var det! Jag såg att det skulle vara en bra grej och ville vara en del av det.

Jag jobbar som verksamhetssamordnare på en fritidsgård. Utifrån våra mål och uppdrag kände jag att

Junior skulle vara perfekt för vår verksamhet. Vi vill ha det här med tidiga insatser, att börja jobba tidigt med frågor som ger barnen rätt förutsättningar helt enkelt.

Hur upplever du materialet?

-Det är ett inkluderande och roligt sätt att öka kunskapen hos barn och ungdomar kring deras rättigheter och skyldigheten. Men även att

man inte själv behöver vara experten. Materialet leder sig självt på ett väldigt bra sätt, vilket gör att jag kan lära mig saker tillsammans med barnen.

Vilka delar av materialet har ni använt?

-Mycket av materialet har vi använt i den dagliga verksamheten. Spelet står tillgängligt, ibland har vi framme lopporna. Sen planerar vi en Koll på lagen-dag där vi använder filmerna och diskussionerna mer strukturerat. Men i och med att det är en fritidsgård, alltså en frivillig verksamhet, så har vi märkt att lopporna och spelen fungerar bäst.

Det är ett hjälpsamt material på det sättet, att någon tagit den där loppa som ligger på ett bord och sen så bara "jaha, det här är inte lagligt", och så har man börjat diskutera det.

Du nämnde en idé om en temadag. Hur har ni tänkt kring den?

-Vi har en dag i vårt årshjul för en temadag där vi skulle kunna använda allt material i olika stationer. Liksom, "ni går till filmdelen där, ni spelar spelet här", att det blir en speciell dag där vi ska uppmärksamma lagar och rättigheter lite mer. Kanske popcorn till filmen?

-Ja, för när de väl kommit in och gett det en chans så blir de alltid engagerade i materialet. Även om första tanken kanske blir "Åh, gud, det blir som i skolan", så ger de sig in i det väldigt mycket ändå.

Hur upplever du att materialet har mottagits av era deltagare?

-De tycker att det är väldigt intressant och lustfyllt, och framförallt spelet för att de spelar någonting men samtidigt kommer andra frågor vilket gör samtalet mer levande. Det finns en kul-faktor i det allvarliga liksom.

Dels blir de lite upplysta, liksom med 'jaha, det här var inte okej' kring saker som de själva inte tänkt på. Att det är lärande som görs på ett roligt sätt, samtidigt som det inte är kravlöst.

Upplever du att deltagarna har fått en större förståelse för lagar och rättigheter?

Ja, men det tänker jag ändå att de får varje gång man faktiskt sätter sig ner och gör det här. De är i en ålder när de här frågorna börjar komma, alltså rätt och fel, vad som är OK eller inte OK. Sen kanske lagarna är lite nya för dem, men jag skulle annars säga att de har blivit snabbare på att reagera när något inte är okej.

"...de har blivit snabbare på att reagera när något inte är okej".

Känner ni som fritidsledare, att ni fått en ökad kunskap eller trygghet i de här frågorna?

-Jo, man har fått med sig saker man inte visste sen tidigare. Sen vill jag ändå hylla mina kollegor i att jag upplever att de är otroligt snabba på att reagera när det kommer till orättvisor, kränkande handlingar, diskriminering och så vidare.

Är det någonting annat du har tänkt på eller som du vill skicka med?

-Jag landar återigen i att jag tycker att det är ett genialiskt sätt att jobba på. Materialet är härligt, fint, det känns inspirerande. Man blir glad av den där lilla gubben. Det är så lätthanterligt så fler verksamheter borde bara tänka "Nu kör vi. Nu beställer vi hem det här materialet", för det leder sig självt. Det är verkligen ett hands-on-material.

BILD: SOFIA APPELGREN

FÖREBYGGGARTEAMET

Intervju om metodmaterialet

AV SOFIA APPELGREN
MED "JOSEF", FÖREBYGGARE PÅ NORRKÖPINGS KOMMUN

I den här intervjun har vi träffat en förebyggare som har utbildats i Koll på lagen juniors material och som använder det i sitt vardagliga arbete.

En förebyggare är en person som arbetar brottsförebyggande och relationsskapande i ungdomsmiljöer. De utgår oftast från en kommuns socialkontor och arbetar för att stärka och stötta barn, ungdomar och vuxna genom att erbjuda förebyggande insatser så tidigt som möjligt, för att undvika att deras problem växer sig större. Vi har träffat en förebyggare, "Josef", som berättar om hur han använder Koll på lagen junior i sitt arbete.

Hur tycker du att det har varit att använda Koll på lagen junior i er verksamhet?

-Jag tycker materialet har varit lättarbetat och tydligt och ämnena är jätteaktuella för barn och ungdomar att prata om. Filmerna känns autentiska, det känns på riktigt för barn, att sånt här händer och att man behöver prata om det.

BILD: ANDERS BERGSTRAND

-Målet för oss är att lärarna ska ta över de här frågorna mer, för vi kan inte vara överallt. Där pratar vi ofta om Koll på lagen junior, och särskilt som ett värdefullt stöd i mellanstadiets samhällskunskap. Hemsidan, med filmer, handledningar och diskussionsunderlag är guld värt, och materialet mottas alltid positivt.

Vilka delar av materialet har ni använt och hur?

-Lopporna och filmerna använder vi alltid. Vi har också använt quizzen och lärarhandledningarna. Vid öppna möten med föräldrar och elever har särskilt diskussionskortet och lopporna varit en höjdare - liksom, "dra ett kort och säg om det är lagligt eller olagligt", och så är diskussionen igång direkt.

När skolor lyfter utmaningar i olika klasser handlar det ofta om kränkningar, mobbning, att det delas bilder utan samtycke eller att gängkriminalitet glorifieras. Där blir Koll på lagen juniors material ett naturligt verktyg. Som exempel ska vi använda filmen "Tystnad" nu på en skola där de har haft många av de här problemen. Det skapar en bra grund för viktiga samtal.

Hur upplever ni att materialet har mottagits av såväl barn som vuxna?

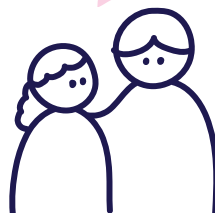
-Jag har inte fått någon negativ respons. Jag tycker att det märks att eleverna fått en större förståelse för lagar och rättigheter. Det märks också att det finns ett behov av att prata om de här frågorna. Lärare och rektorer är genomgående positiva och upplever också att problemen i deras klass har lugnat ned sig efter besök.

Materialet är även tacksamt att använda i samtal med enskilda ungdomar, speciellt om det är lite tyngre samtal. Lopporna funkar bra som icebreakers och uppskattas av både oss och ungdomarna.

”

Eftersom samhället ser ut som det gör med att kriminalitet går ned i åldrarna, så behöver man göra någonting åt det och där är Koll på lagen junior en del av det.

-“Josef”, Förebyggare

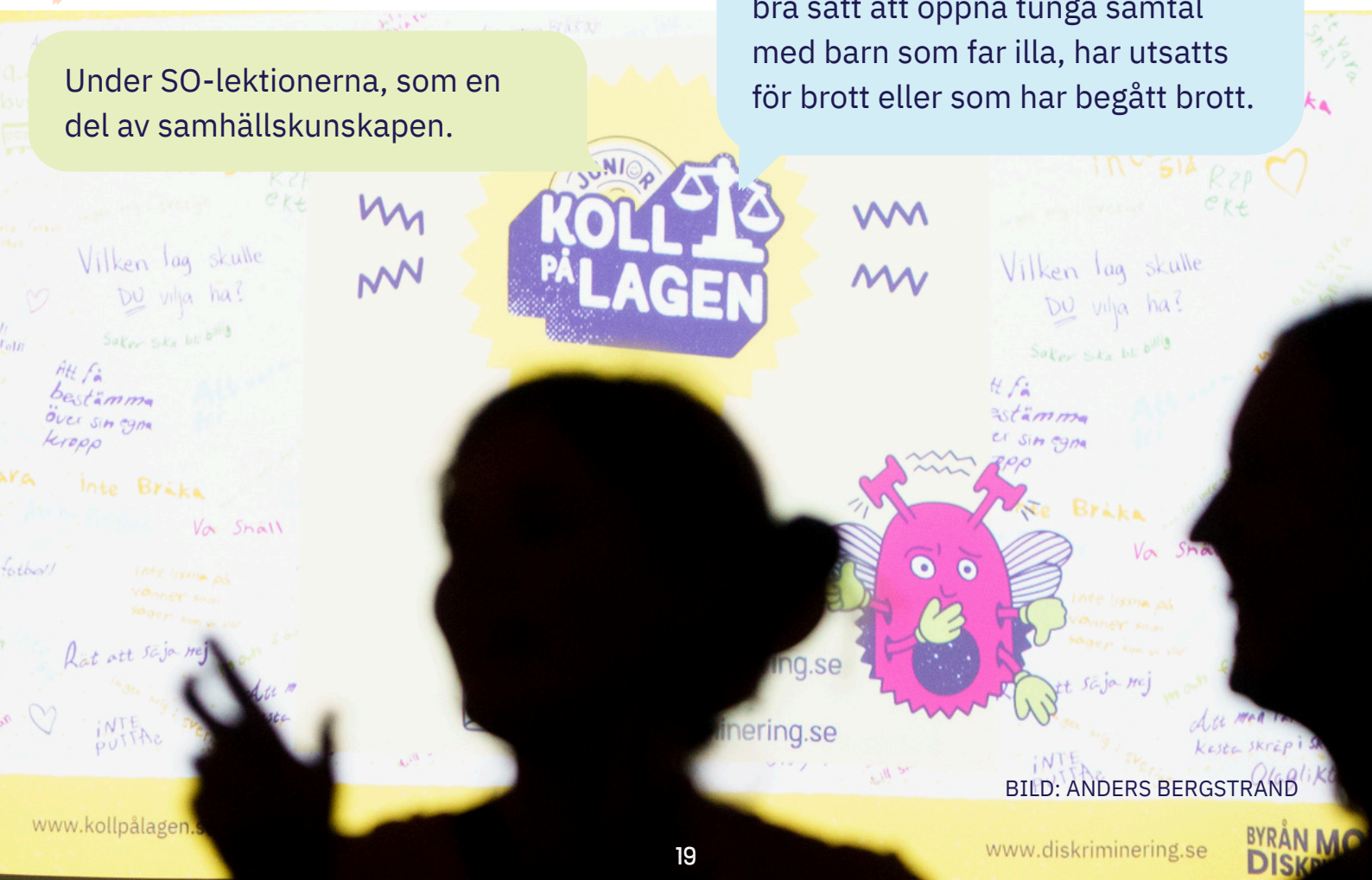

Känner ni själva att ni fått en ökad trygghet eller kunskap?

-Ja, definitivt, verktygslådan har ju blivit större. Materialet gör det enklare att ta upp komplexa frågor på ett strukturerat och pedagogiskt sätt.

Styrkan är att materialet får viktiga frågor upp till ytan. Jag vill speciellt lyfta korten, lopporna och filmerna. Toppenmaterial som verkligen behövs idag. Det finns ett stort behov av det, såväl i skolan som hemma. Eftersom samhället ser ut som det gör med att kriminalitet går ned i åldrarna, så behöver man göra någonting åt det och där är Koll på lagen junior en del av det.

Fungerar som en icebreaker och ett bra sätt att öppna tunga samtal med barn som far illa, har utsatts för brott eller som har begått brott.

Jag är otroligt glad över att idag fått möjlighet att upptäcka och höra om den verksamhet ni gör. Jag blev superinspirerad av det fantastiska projekt ni har kopplat till att berätta för barn om juridik som är relevant för dem. Allt verkar så fantastiskt välplanerat och dunderbra utfört!

Jag vill återigen rikta ett stort tack för det ni gör och hoppas att detta är något som kan tas längre i framtiden och bli av riksomfattande natur – till alla barns glädje. Tack för ert arbete! Som jurist med särskilt fokus på barn så värmer detta djupt in i själen!

–Jurist

Det gäller ju att ta barnens händelser på allvar. Att saker de ser eller är med om när jag inte är där angår mig också. Inte bara fråga hur var din dag och stanna vid ett "Den var okej." utan lyssna på hur relationerna i klassen eller på rasten spelas ut. Vilka aktiviteter som mitt barn initierar och när det blivit konstigt eller fel, hur det känts eller varit för mitt barn. Och att som förälder kunna prata med skolan och se till att de har kunskap och metoder att möta diskriminering, hot och våld. Där är Koll på lagen junior värdefullt.

–Förälder

BYRÅN MOT DISKRIMINERING

I ÖSTERGÖTLAND

Ideell förening för mänskliga rättigheter och mot diskriminering

Kostnadsfri juridisk rådgivning

Information, utbildning, opinionsbildning

Kontakta oss:

info@diskriminering.se

www.diskriminering.se

[@byranmotdiskriminering](https://www.instagram.com/byranmotdiskriminering)

Det är din rättighet att inte bli diskriminerad och din skyldighet att inte diskriminera.

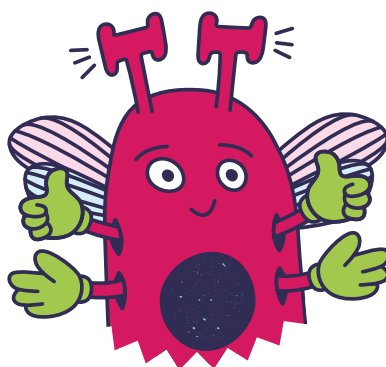
Läs mer och följ oss här:

@kollpalagen

kollpalagen.se/junior

**BYRÅN MOT
DISKRIMINERING**
I ÖSTERGÖTLAND

MED
STÖD
FRÅN

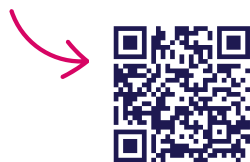
ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

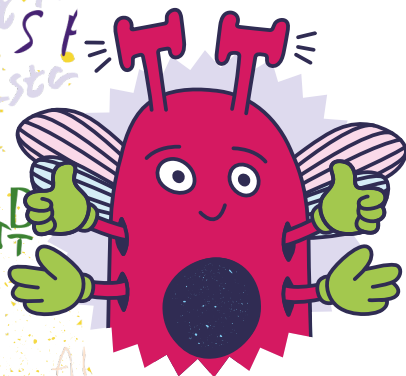
Materialet bygger på berättelser och tankar från barn som deltagit i projektet Koll på lagen junior.

Utbildningsmaterialet är utvecklat och testat tillsammans med barn och personal på skolor och fritidsgårdar i Östergötland.

Lär er mer på kollpålagen.se/junior

Till hemsidan!

**BYRÅN MOT
DISKRIMINERING**
I ÖSTERGÖTLAND

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

INTE
PUTTA

Sverige

Kasta skräp i skogen
Olagligt